

Francja wobec wybranych wyzwań związanych z kryzysem migracyjnym w Europie¹

Wstęp

Imigracja do Francji² nie jest zjawiskiem nowym. Już od drugiej połowy XIX wieku stała się ona państwem imigracyjnym, co było wyjątkiem na tle innych państw europejskich. Zjawisko ożywionej migracji w kierunku Francji wynikało z jednej strony ze znacznego spadku dzietności na jej terytorium, co w konsekwencji doprowadziło do drastycznego obniżenia przyrostu naturalnego. Z drugiej zaś strony dynamicznie rozwijająca się francuska gospodarka potrzebowała stałego zasilenia odpowiednią liczbą pracowników, aby utrzymać wzrostową tendencję.

W XX wieku Francja doświadczyła dwóch wielkich fal migracyjnych. Pierwsza z nich, zwana imigracją sąsiedzką (*immigration de voisinage*), objęła lata 1920-1930 i była odpowiedzią na potrzebę odbudowy Francji po stratach wojennych, do czego populacja rodzima okazała się niewystarczająca. W tym okresie Francja stała się drugim po Stanach Zjednoczonych państwem o największej liczbie imigrantów (6,8% całej populacji). Kolejna fala migracyjna związana zaś była z napływem imigrantów pozaeuropejskich w latach 1956-1973, co również wiązało się koniecznością powojennej odbudowy państwa i dynamicznym uprzemysłowieniem³.

Za decydujący moment, wyznaczający granicę między tradycyjnymi a nowymi falami imigracji do Francji, uznaje się kryzys naftowy 1973 roku i związany z nim wzrost bezrobocia w całej Europie Zachodniej. Kryzys spowodował zawieszenie imigracji pracowniczych. W rzeczywistości jednak aż do roku 1978 napływ imigranckich pracowników miał tylko nieco mniejsze natężenie. Wyraźna zmiana charakteru imigracji stała się zauważalna w latach osiemdziesiątych⁴. Jednakże

---

¹ Prace nad niniejszą analizą zakończono 1 maja 2016 roku.

² Choć imigracja do Francji to zjawisko niezwykle złożone, które może być analizowane z różnych perspektyw i na gruncie wielu dziedzin naukowych, nie będzie ono w tym miejscu, z oczywistych względów, omawiane kompleksowo. Zasygnalizowane zostaną tylko te elementy, które mogą być pomocne w analizie stanowiska Francji wobec aktualnych wyzwań migracyjnych. Więcej na temat historii imigracji do Francji oraz kształtowania się francuskiej polityki imigracyjnej zob. np.: Y. Lequin, *Histoire des étrangers et de l'immigration en France*, Paris 2006; P. Weil, *La France et ses étrangers, l'aventure d'une politique de l'immigration de 1938 à nos jours*, Paris 2005; G. Noiriel, *Le Creuseur français. Histoire de l'immigration (XIX-XX siècle)*, Paris 1988.

³ P. Weil, *La nationalité française (debat sur)*, [w:] *Le dictionnaire historique de la vie politique française (XX ème siècle)*, red. J.-F. Sirinelli, Paris 2003, s. 503-508.

⁴ J. Barou, *La politique française vis-à-vis de l'immigration africaine*, [w:] *De l'Afrique à la France. D'une génération à l'autre*, red. J. Barou, Paris 2011, s. 47.

choć polityczne działania w dziedzinie zarządzania migracją zmierzające do ograniczenia napływu imigrantów, szczególnie spoza Europy, nie uszczupliły znacząco emigracyjnego potencjału głównie w państwach afrykańskich, to niewątpliwie w sposób trwały zmieniły charakter strumieni migracyjnych. W wyniku procesów imigracji rodzinnych znaczną część imigranckiej populacji zaczęły stanowić kobiety, osoby małoletnie oraz osoby młode. Oprócz zróżnicowania demograficznego nastąpiło także różnicowanie geograficzne i kulturowe pochodzenia imigrantów⁵. Od tego czasu dominująca dotąd imigracja z państw europejskich, takich jak Włochy, Belgia, Portugalia i Hiszpania, zaczęła stopniowo ustępować imigracji z państw Maghrebu (Algierii, Maroka i Tunezji), Turcji, a także z Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej (Wietnamu i Chin) oraz z Afryki Zachodniej (przede wszystkim z Senegalu i Mali). Wzrost ten jest najbardziej wyraźny w przypadku imigrantów z Afryki Subsaharyjskiej, co było związane głównie z niewielkim jak dotąd ich zasobem na terytorium Francji, w porównaniu z innymi grupami imigrantów. W okresie od 1994 roku do 2004 roku Subsaharyjczycy byli tą grupą, która charakteryzowała się relatywnie największym wzrostem napływu, czyli około 11,5% rocznie, przy wielkości 5,8% w odniesieniu do całej populacji imigrantów. Tym samym napływ Afrykanów wzrósł trzykrotnie⁶. Co znamienne, mimo coraz wyraźniejszej obecności imigrantów we francuskiej rzeczywistości społecznej, aż do lat osiemdziesiątych francuskie działania polityczne nie koncentrowały się na problemie imigracji i imigrantów. Wkrótce jednak obecność ta wymusiła wejście tych ważnych kwestii w orbitę zainteresowań francuskich elit politycznych (często przy okazji kolejnych kampanii wyborczych), a także badaczy i publicystów. Od tego czasu francuska administracja, mimo zmian opcji rządzącej, wypracowuje i wdraża – z różnym skutkiem – założenia szeroko pojętej polityki migracyjnej, obejmującej zasadniczo walkę z nielegalną imigracją, regulacje odnoszące się do rynku pracy, problematykę warunków uzyskiwania obywatelstwa i aktywną politykę integracyjną.

Debata na temat imigracji i przebywających we Francji imigrantów⁷ jest stałym elementem francuskiego krajobrazu politycznego. Szczególnie w momentach trud-

---

⁵ J. Barou, *Les immigrations africaines en France au tournant du siècle*, „Hommes&Migrations” 2002, nr 1239, s. 6–7.

⁶ X. Thierry, A. Wielki, *Statistiques des flux d’immigration en France année 1994, 1995 ... 2008*, Institut national d’études démographiques (INED), różne lata.

⁷ Debata ta wpisuje się jednak w znacznie szerszy kontekst. Po pierwsze, związek zależności między pojęciem „naród” (*peuple*) a organizacją polityczną został we współczesnych demokracjach rozluźniony, z powodu obecności populacji kulturowo różnych od kultury dominującej. Wielu francuskich socjologów zauważa zanikanie tradycyjnego rozumienia narodu, inni w tym procesie widzą doskonałą możliwość refleksji nad „nowym obywatelstwem” (*nouvelle citoyenneté*). Zaadoptowanie pojęcia integracji przez większość francuskich badaczy, rozumianego jako włączanie imigrantów w główne nurty funkcjonowania państwa i społeczeństwa przyjmującego, zainicjowało z kolei filozoficzną debatę, a co za tym idzie – wyklarowanie się dwóch głównych nurtów badawczych w naukach społecznych: tzw. integracjonistów (*intégrationnistes*) i multikul-

nych (wzrost bezrobocia, ataki terrorystyczne, reforma kodeksu pracy itp.) polemika różnych sił politycznych dotycząca tego problemu przybiera na sile. Ponadto, tradycja badań naukowych nad imigracją we Francji również jest bardzo bogata, co wynika z długich i zróżnicowanych francuskich doświadczeń dotyczących procesów migracyjnych i samych imigrantów. W kontekście tych różnorodnych doświadczeń oraz z uwagi na pewne społeczne i polityczne „obycie” z tematyką migracyjną, interesujące pozostaje pytanie, jak aktualna sytuacja migracyjna w Europie, zwana kryzysem migracyjnym, widziana jest z perspektywy francuskiej. Analiza stanowiska Francji wobec aktualnych wyzwań migracyjnych dotyczyć będzie zasadniczo dwóch aspektów. Pierwszy z nich obejmuje kontekst europejski, sprowadzający się do roli państwa francuskiego w wypracowywaniu na gruncie europejskim rozwiązań kryzysu, na co składają się przede wszystkim relacje z niemieckim partnerem i ewolucja stanowiska wobec tzw. systemu kwotowego. Drugi zaś koncentruje się na odbiorze aktualnej sytuacji migracyjnej w Europie przez społeczeństwo francuskie, również w świetle polityki francuskiego prezydenta i rządu dotyczącej tego problemu.

Relacje francusko-niemieckie w warunkach kryzysu migracyjnego w Europie

Wzmógł się napływ imigrantów do Europy, szczególnie zauważalny od połowy 2015 roku, nie pozostał bez wpływu na postrzeganie kwestii imigracji we Francji. Państwo to pozostaje jednak poza głównymi szlakami przemieszczania się imigrantów, co potwierdzają krajowe statystyki migracyjne. Napływ imigrantów do Francji (*flux d'entrée*)⁸ wynosi około 200 tys. osób rocznie, a taka tendencja utrzymuje się

---

turalistów (*multiculturalistes*). Pierwszy z nich uznaje tradycyjny model integracji republikańskiej, przy założeniu, że problemy związane z integracją mają wymiar głównie społeczny, a nie kulturowy czy etniczny. Drugi natomiast proponuje odchodzenie od tego klasycznego modelu i różnicowanie form integracji. Por. D. Schnapper, *Qu'est-ce que l'intégration*, Paris 2007, s. 89-95.

⁸ Instytucje odpowiedzialne za przyjmowanie imigrantów i za wydawanie im tytułów pobytowych dostarczają danych, na podstawie których można określić ewolucję procesu napływu imigrantów. Jednakże statystyki administracyjne dotyczące strumieni imigracji zagranicznych, opracowywane przez różne instytucje, kierujące się odmienną pragmatyką działania, nie obejmują całości zjawiska napływu imigrantów do Francji. Dane te są różnej natury i obejmują wybrane aspekty napływu. Krajowa Agencja ds. Przyjmowania Cudzoziemców i Migracji (*Agence nationale de l'accueil des étrangers et des migrations* – ANAEM) bierze pod uwagę osoby poddające się obowiązkowym badaniom medycznym przy wjeździe do Francji na pobyt powyżej trzech miesięcy. Do 2004 roku dane publikowane były w roczniku „OMI STAT”, obecnie podmiotem odpowiedzialnym za udostępnianie danych jest Dyrekcja ds. Ludności i Migracji (*Direction de la population et des migrations* – DPM). Zestawienia publikowane przez DPM są poza tym konstruowane na podstawie danych ANAEM, Francuskiego Biura ds. Ochrony Uchodźców i Bezpaństwowców (*Office français de protection des réfugiés et apatrides* – OFPRA) i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Dotyczą one imigracji o charakterze stałym, pochodzącej z państw trzecich. Obejmują wjazdy legalne na terytorium Francji, pobyty regularyzowane, a także wydawane cudzoziemcom pierwsze tytuły pobytowe na okres co najmniej jednego roku, z wyłączeniem studentów. Z kolei Aplikacja Zarządzająca Rejestracją Osób Niebędących Obywatelami Francji (*Application de gestion des ressortissants étrangers en France* –

od 2004 roku⁹.

Również w odniesieniu do tzw. imigracji uchodźczej nie można odnotować we Francji aż tak wyraźnego ożywienia. Po wzroście liczby wniosków w latach 2004–2006 (ponad 45 tys.) i wyraźnym spadku w 2007 i 2008 roku (nieco ponad 28 tys.), liczba składanych po raz pierwszy wniosków mieści się w przedziale 35–45 tys. Jednakże w okresie 2004–2015 zmieniała się konfiguracja państw, których obywatele ubiegali się o ochronę, co było wynikiem określonych wydarzeń międzynarodowych, służących jako katalizatory ruchu uchodźczego. Do roku 2007 znaczną liczbę stanowili wnioskodawcy pochodzący z regionu byłej Jugosławii, a w 2009 roku to Serbowie byli najliczniejszą grupą wśród osób ubiegających się o ochronę. Jednakże w całym analizowanym okresie, wśród dziesięciu najliczniej reprezentowanych grup w każdym roku, można zauważyć stałą obecność obywateli Haiti, Turcji, Chin, Algierii, Sri Lanki, Rosji i przede wszystkim Demokratycznej Republiki Konga¹⁰. W statystykach Francuskiego Biura ds. Ochrony Uchodźców i Bezpieczeństwa (zob. przypis 8) dopiero w 2014 roku odnotowano, wśród dziesięciu najliczniejszych grup obywateli ubiegających się o ochronę, cudzoziemców pochodzących z regionów objętych konfliktami, uznawanymi za przyczynę masowych migracji do Europy¹¹. Wówczas to zostały złożone 2072 wnioski obywateli Syrii (5. miejsce), 2047 obywateli Pakistanu (6. miejsce)¹² i 1793 obywateli Sudanu (8. miejsce)¹³, przy czym wnioski obywateli Syrii stanowiły 4,6% wszystkich wnio-

---

ADGREF) opracowuje dane, obejmujące pierwsze tytuły pobytowe wydawane w prefekturze cudzoziemcom urodzonym poza Francją. Tym samym dane prezentują realną liczbę wjazdów w danym roku lub w roku poprzednim (dotyczy to tytułów tymczasowych, wydawanych przed tytułem pobytowym), legalizacji pobytu czy zmian statusu (np. przyjęcie obywatelstwa). ADGREF ujmuje również w swoich statystykach napływ osób małoletnich, ale tylko w ramach procedury łączenia rodzin. Zgodnie z międzynarodowymi rekomendacjami Narodowy Instytut Badań Demograficznych (*Institut national d'études démographiques* – INED) dokonuje zestawienia danych rocznych dotyczących napływów imigrantów do Francji (*totalisation du nombre d'entrées*). Por. F. Cornuau, X. Dunezet, *L'immigration en France: concepts, contours et politiques*, „Espace populations sociétés” 2008, nr 2, s. 336–338.

⁹ INSEE, *Enquête annuelle de recensement de 2005 à 2013*.

¹⁰ OFPRA, *Rapport d'activité*, 2004, 2005...2014, <https://www.ofpra.gouv.fr/fr/l-ofpra/nos-publications/rapport-d-activite>, odczyt z dn. 30.04.2016.

¹¹ Chodzi głównie o trwającą od 2011 roku wojnę domową w Syrii między siłami prezydenta Baszara al-Asada a zbrojną opozycją, a także nadal bardzo niestabilną sytuację w Sudanie i Sudanie Południowym.

¹² Choć Pakistan nie leży w regionie ścisłego konfliktu, to jednak niestabilna sytuacja w państwach ościennych wpływa na decyzje migracyjne Pakistańczyków i Afgańczyków. Należy również pamiętać, że część pakistańskich i afgańskich imigrantów dołącza się do fali imigrantów syryjskich, upatrując w tym swoją szansę na dostanie się na terytorium Europy.

¹³ Sudańczycy, obok obywateli Erytrei, stanowią najliczniejszą grupę imigrantów przybywających do Europy z terytorium Libii szlakiem śródziemnomorskim. Przyczyny ich migracji są złożone: mają podłoże polityczne (konflikt w regionie Darfuru, który znów przybrał na sile w 2013 roku; teokratyczna dyktatura) oraz ekonomiczne (bardzo zła sytuacja gospodarcza). We Francji

sków¹⁴. Szacunki francuskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych przewidują, że w 2015 roku było już 4830 wniosków obywateli Sudanu (1. miejsce), 3553 obywateli Syrii (2. miejsce) oraz 2111 obywateli Iraku (9. miejsce)¹⁵. Mimo zdecydowanie większej liczby wniosków o ochronę składanych przez obywateli pochodzących z państw objętych w sposób pośredni lub bezpośredni konfliktem syryjskim, trudno mówić o masowym napływie uchodźców syryjskich do Francji.

Mimo więc że Francja nie należy do państw, które najdotkliwiej odczuwają skutki masowego napływu imigrantów do Europy, jak to ma miejsce w przypadku państw południa Europy, to zamierza odgrywać aktywną rolę w rozwiązaniu kryzysu migracyjnego, wzmacniając swoją pozycję w Europie, jako silnego partnera Niemiec.

Francja i Niemcy powszechnie uznawane są za liderów integracji europejskiej i propagatorów wspólnego europejskiego projektu. Symbolem ścisłej bilateralnej współpracy jest powołana w 2003 roku Francusko-Niemiecka Rada Ministrów (*Le Conseil des ministres franco-allemands*), której posiedzenia odbywają się raz lub dwa razy w roku. W skład Rady wchodzi Prezydent Republiki i premier francuskiego rządu, Kanclerz Niemiec i odpowiedni ministrowie. Główne obszary współpracy obejmują zaangażowanie partnerów w sprawy Unii Europejskiej oraz wypracowywanie i promowanie wspólnych stanowisk. Współpraca ta obejmuje wiele dziedzin, m.in. kulturę i media, edukację, współpracę gospodarczą czy politykę bezpieczeństwa i obrony.

Kryzys migracyjny w Europie uwidoczniał pęknięcia we wzajemnych stosunkach francusko-niemieckich. Przywódcy obu państw różnią się w wielu punktach w odniesieniu do propozycji rozwiązań tego kryzysu¹⁶. Oficjalnie polityka Francji i Niemiec jest zgodna co do ogólnych założeń: konieczności wsparcia Grecji w kontroli zewnętrznych granic, pomocy przy rejestracji napływających imigrantów oraz zwalczania przemytu ludzi. Rozdźwięk między partnerami nastąpił wiosną 2015 roku, kiedy do Europy zaczęły docierać coraz liczniejsze grupy imigrantów, a punktem niezgody stał się program Komisji Europejskiej, określający stałą i obowiązkowy mechanizm podziału imigrantów między państwa członkowskie¹⁷.

---

imigranci z Sudanu byli najliczniejszą grupą ubiegającą się o międzynarodową ochronę w roku 2015. Więcej na temat genezy i przebiegu konfliktów w Sudanie zob. R. Łoś, *Konflikty w Sudanie*, Warszawa 2013.

¹⁴ OFPRA, *Rapport d'activité*, 2014, https://ofpra.gouv.fr/sites/default/files/atoms/filles/rapport_dactivite_2014.pdf, odczyt z dn. 30.04.2016.

¹⁵ Ministère de l'intérieur, *Immigration, asil, accueil et accompagnement des étrangers en France*, www.immigration.interieur.gouv.fr/info-ressources/statistiques/Tableaux-statistiques/les-demandes-d-asil, odczyt z dn. 30.04.2016.

¹⁶ Uwaga ta dotyczy byłego Prezydenta Republiki Francuskiej, François Hollande'a. W dniu 7 maja 2017 roku na nowego prezydenta Francji został wybrany Emmanuel Macron – przyp. red.

¹⁷ Tworzenie programu oparto na czterech filarach: ograniczeniu czynników sprzyjających nielegalnej migracji, poprawie zarządzania granicami, budowaniu wspólnej polityki azylowej i polityce dotyczącej legalnej imigracji ekonomicznej do Europy. Konkretnie działania w ramach

Stanowisko administracji francuskiej odnośnie do programu relokacji imigrantów ulegało zmianom w ciągu kolejnych miesięcy. Jednoznaczne poparcie Niemiec dla systemu kwotowego przedstawionego w Komunikacie Komisji Europejskiej z 13 maja 2015 roku wywołało konsternację u francuskich partnerów. Prezydent Francji François Hollande widział bowiem możliwość rozwiązania konfliktu dzięki interwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych w Libii, która powstrzymałaby napływ nielegalnej imigracji do Europy oraz w zdecydowanej walce z przemytnikami imigrantów, nie zaś w obowiązkowym i stałym podziale uchodźców między państwa członkowskie. Wyraził jednakże opinię o konieczności solidarnego podziału, ale bez minimalnej kwoty, przewidzianej w Komunikacie. W maju i czerwcu 2015 roku Francja sprzeciwiała się więc programowi, dystansując się od propozycji Komisji Europejskiej. Natomiast już jesienią zachęcała inne państwa europejskie, by podobnie jak Niemcy przyjęły stały i obowiązkowy mechanizm podziału imigrantów. Francja wyraziła również gotowość przyjęcia 32 tys. relokowanych imigrantów z Niemiec. Stanowisko takie, zdaniem prezydenta F. Hollande'a, wynikało z potrzeby reakcji na zmieniającą się dynamicznie sytuację migracyjną¹⁸.

Potwierdzeniem wspólnej wizji sprostania aktualnym wyzwaniom migracyjnym, stanowiącym jednocześnie punkt zwrotny w relacjach francusko-niemieckich, było wspólne wystąpienie François Hollande'a i Angeli Merkel w Parlamencie Europejskim w dniu 7 października 2015 roku, zainicjowane przez przewodniczącego Parlamentu Martina Schulza. Wystąpienie uznane zostało za symboliczne, gdyż miało miejsce w związku z 25-leciem zjednoczenia Niemiec i nawiązywało do wystąpienia Helmuta Kohla i François Mitteranda z listopada 1989 roku. Martin Schulz ocenił wspólne wystąpienie przywódców europejskich jako ważny sygnał, świadczący o tym, że liderzy Unii Europejskiej są zaangażowani w skuteczne rozwiązanie kryzysu. Francuski prezydent i niemiecka kanclerz mówili o potrzebie wypracowania rozwiązań kryzysu w ramach Unii Europejskiej, sprostania wyzwaniom społecznym, humanitarnym, a także gospodarczym, związanym z napływem uchodźców i imigrantów. Zaznaczyli, że kryzys może wywoływać wiele obaw

---

programu zostały określone w kolejnych pakietach implementacyjnych. Pierwszy z nich z dnia 27 maja 2015 roku zawierał propozycję relokacji 40 tys. osób z Grecji i Włoch, przesiedlenia 20 tys. imigrantów, działań przeciwko przemytnikom ludzi i zwiększenia budżetu na rzecz operacji ratowniczych na morzu. Drugi pakiet zakładał relokację kolejnych 120 tys. imigrantów i uruchomienie tzw. hotspotów (punktów przyjęć) na terenie Grecji i Włoch. W grudniu 2015 roku zaprezentowano trzeci pakiet implementacyjny, dotyczący utworzenia Europejskiej Straży Granic i Wybrzeża, w miejsce Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex). Zob. Komunikat Komisji Europejskiej z dnia 13.05.2015 – *Europejski Program w Zakresie Migracji*, COM (2015) 240; Komisja Europejska – Komunikat prasowy, *Postęp w realizacji unijnego programu w zakresie migracji*, Bruksela, 27 maja 2015; Komisja Europejska – Komunikat prasowy, *Pakiet propozycji Komisji Europejskiej dotyczących kryzysu uchodźczego*, Bruksela, 9 września 2015; Komisja Europejska – Komunikat prasowy, *Pakiet propozycji Komisji Europejskiej w sprawie zabezpieczenia zewnętrznych granic UE*, Bruksela, 15 grudnia 2015.

¹⁸ J. Kubera, *Kryzys migracyjny z perspektywy francuskiej*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2015, nr 196, s. 4.

i niepokojów, ale właściwym sposobem osłabiania lęków jest współpraca państw członkowskich i ich zaangażowanie we wspólne rozwiązanie kryzysu. Prezydent F. Hollande podkreślił, że cała Europa powinna zaangażować się w rozwiązanie konfliktu w Syrii wszelkimi dostępnymi kanałami: politycznymi, humanitarnymi i dyplomatycznymi¹⁹.

Choć wystąpienie obojga polityków miało przede wszystkim symboliczne znaczenie (drugie takie wystąpienie w ciągu 25 lat), świadczące o powadze sytuacji związanej z napływem imigrantów, to wielu analityków i dziennikarzy największych francuskich i niemieckich dzienników zauważyło, że poza ogólnymi deklaracjami podczas spotkania nie padły konkretne rozwiązania. Wielu także podkreślało, że Francja i Niemcy to raczej państwa o różnej pozycji w Europie. Nicolas Barotte, korespondent „Le Figaro” w Berlinie, zauważył po spotkaniu w Strasburgu: „Niemcy oczekują od Francji reform wewnętrznych, które przywrócą Francji wysoką pozycję wśród krajów europejskich, tak aby wspólnie mogły dzielić ciężar wysiłków, zmierzających do rozwiązania aktualnego kryzysu. Dziś oba kraje nie są równorzędne: Niemcy pozostają w dobrej kondycji gospodarczej, Francja zaś boryka się z problemem deficytu budżetowego, wysokim bezrobociem i brakiem innowacyjności w gospodarce. Aby można było zjednoczyć wysiłki w rozwiązaniu konfliktu na poziomie europejskim, Niemcy muszą mieć silnego partnera w postaci Francji”²⁰. Wspólne wystąpienie przywódców obu państw mogło być także w zamierzeniu manifestacją istnienia silnego partnerstwa francusko-niemieckiego w ramach Unii Europejskiej i potwierdzeniem wiodącej pozycji Francji w Europie.

Kolejnym wyrazem francuskiego poparcia dla niemieckich wysiłków zmierzających do rozwiązania kryzysu było wystąpienie premiera Francji Manuela Vallsa przed Zgromadzeniem Narodowym 16 października 2015 roku. Odniósł się w nim m.in. do kwestii przyjmowania uchodźców we Francji i w Europie, również w kontekście relacji z niemieckim partnerem, oraz do mechanizmu podziału imigrantów zaproponowanego przez Komisję Europejską. Premier podkreślił, że niemieckie propozycje rozwiązania konfliktu stają się także propozycjami francuskimi, gdyż aktualna sytuacja wymaga współdziałania obu państw. Ponadto owocna współpraca obu partnerów ma długą tradycję. W dalszej części wystąpienia M. Valls jednoznacznie poparł system relokacji imigrantów, wzywając jednocześnie inne państwa do solidarnego włączenia się w realizację programu Komisji Europejskiej. Zaznaczył, że Francja przyjmie 24 tys. osób w ciągu dwóch lat²¹.

---

¹⁹ *Europa za późno zareagowała na kryzys migracyjny. Wystąpienie Merkel i Hollande w PE*, 07.10.2015, <http://www.tvp.info/22011283/europa-za-pozno-zareagowala-na-kryzys-migracyjny-wystapienie-merkel-i-hollande-w-pe>, odczyt z dn. 11.02.2016.

²⁰ Korespondencja N. Barotte dla Arte TV, <http://info.arte.tv/fr/face-aux-crisis-hollande-et-merkel-plaident-pour-plus-deurope>, odczyt z dnia 04.04.2016.

²¹ Assemblée nationale, Discours de Manuel Valls - Premier ministre, *L'accueil des réfugiés en France et en Europe*, 16 septembre 2015.

Jednakże do zaostrzenia relacji francusko-niemieckich w kwestii kryzysu migracyjnego doszło już w lutym 2016 roku, podczas konferencji na temat bezpieczeństwa w Monachium, tuż przed szczytem UE. Szef francuskiego rządu zadeklarował, że Francja wywiąże się ze zobowiązania przyjęcia 24 tys. imigrantów, lecz nie zaakceptuje dodatkowych kwot. Jednocześnie zauważył, że Francja powinna raczej skoncentrować się na rozwiązaniu swoich problemów w polityce wewnętrznej, związanych głównie z rosnącym bezrobociem²².

Kolejnym sygnałem świadczącym o tym, że francuskie stanowisko w kwestii aktualnych problemów związanych z napływem imigrantów wyraźnie zaczyna się różnić od stanowiska prezentowanego przez stronę niemiecką było 18-te spotkanie w ramach Rady Francusko-Niemieckiej w Metz w dniu 7 kwietnia 2016 roku. Jednym z tematów posiedzenia była aktualna sytuacja migracyjna w Europie. Prezydent F. Hollande zauważył, że Niemcy i Francja inaczej widzą konieczność podjęcia określonych działań na poziomie wspólnotowym: niemiecka kanclerz stanowczo popiera system relokacji imigrantów, francuski prezydent zaś koncentruje się na europejskiej współpracy w zwalczaniu terroryzmu²³.

Kontekst społeczny – między większym i mniejszym sprzeciwem

Społeczny odbiór zjawiska napływu imigrantów w kierunku Europy nabiera we Francji dość szczególnego charakteru. Wyrażana w kolejnych badaniach opinii publicznej niechęć wobec przyjmowania imigrantów pozostawała przez pewien czas w opozycji do działań w tym obszarze, realizowanych przez francuską administrację. Przeprowadzone od kwietnia 2015 roku do marca 2016 roku liczne badania na zlecenie wielu podmiotów, których głównym wykonawcą był Francuski Instytut Badania Opinii Publicznej (*Institut français d'opinion publique* – IFOP)²⁴, potwierdzają utrzymywanie się stałej przewagi przeciwników napływu nad zwolennikami przyjmowania imigrantów²⁵. Wykres poniżej prezentuje stosunek przeciwników i zwolenników przyjmowania imigrantów w okresie od kwietnia 2015 roku do marca 2016 roku.

---

²² Manuel Valls: „*Nous ne pouvons pas accueillir plus de réfugiés*”, „L'Express”, 12.02.2016, http://www.lexpress.fr/actualite/monde/europe/manel-valls-nous-ne-pouvons-pas-accueillir-plus-de-refugies_176307.html, odczyt z dn. 05.04.2016.

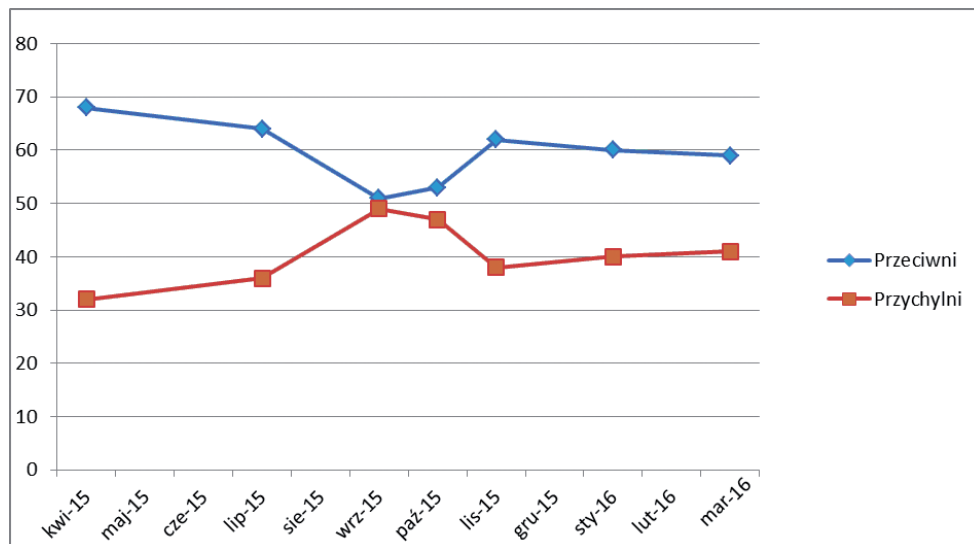
²³ M. Semo, *La France et l'Allemagne mettent en scène leur unité à Metz*, „Le Monde” 07.04.2016, http://www.lemonde.fr/europe/article/2016/04/07/la-crise-des-refugies-au-menu-du-conseil-des-ministres-franco-allemand_4898102_3214.html, odczyt z dn. 10.04.2016.

²⁴ Są to badania przeprowadzone przez IFOP dla: „Valeurs Actuelles” (24–27.04.2015), „Le Figaro” (24–27.04.2015), „Atlantico” (03–04.09.2015, 14–16.10.2015 i 21.01.2016), „Le Figaro” i „RTL” (16.11.2015), „Dimanche OuestFrance” (01–03.03.2016).

²⁵ We wszystkich wspomnianych badaniach pytanie dotyczące stosunku Francuzów do przyjmowania imigrantów brzmiało następująco: „Czy zgadza się /jest Pan(i) /przeciwny(a), aby migranci, którzy przybywają na greckie i włoskie wybrzeże byli relokowani w innych państwach Europy, w tym w pewnej części we Francji?”. Tym samym badani mieli możliwość wyboru odpowiedzi „tak” lub „nie”.

Wykres 1. Stosunek Francuzów do przyjmowania imigrantów
(w okresie kwiecień 2015 – marzec 2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie IFOP, *L'adhésion des Français à l'accueil des migrants*, janvier 2016.

Znamienny pozostaje fakt, że przewaga przeciwników przyjmowania imigrantów stale się utrzymuje. Można jedynie zauważyć niewielkie wahania w proporcji przeciwników do zwolenników na skutek pewnych wydarzeń o szczególnym charakterze. Wzrost liczby zwolenników nastąpił po opublikowaniu zdjęcia ciała syryjskiego chłopca Ayana²⁶ (z 36% w lipcu 2015 roku do 49% we wrześniu tegoż roku). Innym wydarzeniem mającym wpływ na proporcje przeciwników i zwolenników przyjmowania imigrantów był atak terrorystyczny w Paryżu 13 listopada 2015 roku. Po tym wydarzeniu zwolennicy stanowili 38%, czyli odnotowano spadek o 9 punktów procentowych w stosunku do deklarujących poparcie dla przyjmowania imigrantów w październiku. Jednakże od początku 2016 roku proporcja ustabilizowała się i wynosi w przybliżeniu 40% zwolenników i 60% przeciwników. Tym samym wydarzenia, które wydawałoby się, że mogły wpłynąć na zmianę opinii Francuzów w kwestii przyjmowania imigrantów, jak choćby demontaż części obozowiska w Calais czy spotkanie prezydenta F. Hollande'a z premierem Davidem

²⁶ Na początku września 2015 roku na plażę w tureckim Bodrum fale wyrzuciły ciało 3-letniego syryjskiego chłopca Ayana Kurdi. Pozostała część rodziny chłopca, poza ojcem, również utonęła, chcąc dostać się do greckiej wyspy Kos. Zdjęcie wywołało ogromne poruszenie, stając się symbolem dramatu uchodźców. Jednakże zarówno postępowanie ojca, jak i same okoliczności znalezienia i sfotografowania ciała budzą wiele niejasności.

Cameronem 3 marca 2016 roku²⁷, w rzeczywistości nie zmieniły stosunku społeczeństwa do tego problemu.

Skierowane do respondentów pytania dotyczyły nie tylko opinii w kwestii przyjmowania imigrantów, ale także oceny ich kwalifikacji zawodowych i potencjalnego statusu, zagrożeń terrorystycznych, które mogą stwarzać oraz ekonomicznej „przydatności” imigrantów na francuskim rynku pracy. Około 50% badanych oceniło, że przybywający do Europy imigranci to osoby raczej bez wykształcenia i doświadczenia zawodowego, 25% uznało, że to osoby raczej dobrze wykształcone w kraju pochodzenia, posiadające doświadczenie zawodowe, co z kolei ułatwi im znalezienie pracy we Francji. Pozostała część (25%) nie potrafiła udzielić odpowiedzi. Ponadto 57% Francuzów uznało, że przybysze to osoby raczej ubiegające się o status uchodźcy i uciekające przed wojną lub prześladowaniem, dla 33% badanych przyjeżdżający to imigranci ekonomiczni, poszukujący w Europie lepszych warunków życia. Tym samym zdecydowana większość Francuzów uznała ucieczkę przed wojną jako wiarygodny powód migracji. Oceniając zagrożenia terrorystyczne, 77% badanych stwierdziło, że wśród imigrantów przybywających do Europy znajdują się potencjalni terroryści, a dla 73% przyjmowanie znacznej liczby imigrantów spowoduje masowy napływ kolejnych, głównie pochodzących z Afryki i Bliskiego Wschodu (Syrii, Iraku i Afganistanu). Około 61% twierdzi, że we Francji przebywa już dużo obcokrajowców, więc przyjmowanie kolejnych nie jest możliwe. Ponad połowa Francuzów (53%) uznaje przyjmowanie imigrantów uciekających przed wojną za obowiązek Republiki. Prawie co trzeci ocenia finansowe i ekonomiczne możliwości Francji za wystarczające, aby przyjmować imigrantów, prawie tyle samo respondentów przyznaje, że przyjmowanie imigrantów jest korzystne dla francuskiej gospodarki (odpowiednio 29% i 27%)²⁸.

Ponadto na społeczny odbiór przyjmowania imigrantów ma wpływ geograficzne pochodzenie imigrantów. Zmianę stosunku Francuzów do kolejnych fal migracyjnych (uchodźczych) obrazuje poniższa tabela.

---

²⁷ Pod koniec lutego 2016 roku francuskie władze rozpoczęły likwidację południowej części tzw. „dżungli” w Calais, czyli prowizorycznego obozowiska, zorganizowanego przez imigrantów, chcących przedostać się do Wielkiej Brytanii. Mieszkańcy obozu zostali przewiezieni do ośrodków recepcyjnych, rozlokowanych na terytorium Francji. Kwestia imigrantów w Calais stanowiła również centrum debaty podczas francusko-brytyjskiego szczytu w Amiens w marcu 2015 roku. Premier Cameron zapewnił finansowe wsparcie na kontynuację rozbiórki obozowiska w Calais, a także konieczność zapewnienia nieletnim imigrantom połączenia z rodzicami, którzy już przedostali się przez kanał La Manche.

²⁸ IFOP, *Les Français et la crise des migrants*, septembre 2015.

Tabela 1. Stosunek Francuzów do poszczególnych fal imigracji do Francji

	Uchodźcy z Kosowa kwiecień 1999 (%)	Chrześcijańscy uchodźcy z Iraku sierpień 2014 (%)	Uchodźcy z Bliskiego Wschodu i Afryki wrzesień 2015 (%)
Przychylni	64	54	49
Przeciwni	35	46	51
Nie wypowiedzieli się	1	–	–
Razem	100	100	100

Źródło: IFOP, *Les Français et la crise des migrants*, septembre 2015.

Przedstawione wyniki badania opinii Francuzów mogą dowodzić, że w istocie geograficzne pochodzenie wpływa na społeczny odbiór imigrantów (uchodźców). Najwięcej zwolenników było w stosunku do uchodźców kosowskich. Przychylność tę można tłumaczyć z jednej strony pewną bliskością geograficzną imigrantów (mieszkańcy Europy), z drugiej zaś – swego rodzaju emocjonalnym poruszeniem, intensywnością i tragizmem bałkańskiego konfliktu, jakiego Europa od dawna nie doświadczyła. Z kolei w stosunku do chrześcijańskich uchodźców z Iraku, liczba zwolenników wyniosła już mniej (54% w stosunku do 64% zwolenników fali migracyjnej z Kosowa). W tym przypadku o przychylności decydować mogło szeroko rozumiane odwołanie do wspólnej tradycji chrześcijańskiej, rozumianej bardziej jako wspólnota kulturowo-cywilizacyjna niż religijna z uwagi na wysoki stopień laicyzacji francuskiego społeczeństwa. Natomiast mniej niż połowa badanych wyraziła przychylny stosunek do imigrantów pochodzących z Bliskiego Wschodu i Afryki. Społeczny odbiór tej populacji imigrantów postrzegany jest przez pryzmat kulturowego i geograficznego oddalenia.

We wrześniu 2015 roku Francuzi odnieśli się również do kwestii przyjmowania imigrantów w kontekście niemieckiej polityki w tym zakresie oraz europejskich działań zmierzających do rozwiązania kryzysu. W ramach sondażu, przeprowadzonego przez instytut badania opinii publicznej Odoxa dla dziennika „Le Parisien”, 44% Francuzów uważało, że Francja nie jest ani bardziej, ani mniej chętna do przyjmowania uchodźców niż Niemcy, a dla 22% to ich państwo jest bardziej przychylnie uchodźcom niż wschodni sąsiad. Aż 69% Francuzów pozytywnie wyraziło się na temat systemu kwotowego, natomiast 78% badanych negatywnie oceniło dotychczasowe działania europejskich przywódców w stosunku do uchodźców syryjskich. Około 61% Francuzów poparło militarne zaangażowanie Francji w Syrii w walce przeciw tzw. Państwu Islamskiemu²⁹. Tym samym zauważalny jest pewien poziom krytycyzmu wobec dotychczasowych prób rozwiązania kryzysu.

²⁹ Odoxa, *La crise des migrants*, 6 septembre 2015.

Podsumowanie

Francja jako państwo o bardzo długiej historii imigracyjnej wydaje się być bardzo interesującym polem analizy, również w kontekście presji migracyjnej, której doświadczają aktualnie państwa europejskie. Choć tematyka imigracyjna jest stale we Francji obecna zarówno w wymiarze politycznym, w postaci konkretnych działań i decyzji francuskich władz, jak i społecznym, to jednak tzw. kryzys migracyjny zmienił charakter debaty toczącej się we Francji. Dotychczasowa dyskusja obejmowała raczej politykę społeczną, realizowaną wobec imigrantów i ich potomków. Główną osią pozostawała sprawa skutecznego zarządzania przepływami migracyjnymi oraz integracja imigrantów osiadłych we Francji. Ten ostatni proces rozpatrywany jest w wielu wymiarach: ekonomicznym (niwelowanie trudności na rynku pracy i zwalczanie dyskryminacji podczas procesu zatrudnienia), przestrzennym (przeciwdziałanie koncentracji imigrantów w określonych strefach urbanistycznych i aktywna polityka miejska) czy społecznym (przede wszystkim polityka edukacyjna). Wyzwania związane z tzw. kryzysem migracyjnym spowodowały wyjście debaty toczącej się we Francji poza ramy spraw wewnętrznych i rozpatrywanie jej również w wymiarze europejskim i międzynarodowym.

Aktywny udział Francji w europejskiej debacie na temat kryzysu jest także sposobem podkreślenia jej ważnej pozycji wśród państw europejskich, choć sama nie została w sposób bezpośredni dotknięta masowym napływem imigrantów. To również okazja do postawienia się w roli odpowiedzialnego i równorzędnego partnera Niemiec w kwestii proponowanych rozwiązań w skali europejskiej.

Ewolucja stanowiska Francji, od pewnej neutralności przez pełne poparcie dla systemu kwotowego, forsowanego również przez Niemcy, po coraz wyraźniejsze i ostrzejsze słowa krytyki proponowanych rozwiązań kryzysu, mogła być rezultatem toczącej się we Francji kampanii przed prezydenckimi wyborami. Opozycja wobec niemieckich i europejskich rozwiązań, artykułowana w znacznej mierze przez premiera M. Vallsa, pozostaje spójna ze stałą społeczną niechęcią wobec przyjmowania imigrantów i krytyką niemieckich i europejskich działań, wyrażaną przez Francuzów w kolejnych badaniach i sondażach. Najbliższy czas pokaże, czy rozpatrywanie imigracji w szerszym, europejskim kontekście będzie ważnym obszarem analizy we Francji, czy też posłuży jedynie jako kontekst, w którym toczyć się będzie polityczna walka o prezydenturę.

Słowa kluczowe:

kryzys migracyjny,
imigracja do Francji,
uchodźcy,
system kwotowy.

Keywords:

migration crisis,
immigration to France,
refugees,
quota system.

France towards selected challenges related to the migration crisis in Europe

France is a country of vast immigration traditions reaching as far as the 2nd half of the 19th century. At the same time it has produced numerous research materials on immigration and immigrants' integrations. Therefore, taking into account the multitude of these experiences, it is worthwhile to look at the so called 'migration crisis' from the French perspective. This point of view, on the one hand, analyses the role of France preparing a common solution to the crisis within the frames of the European Union, also in the scope of French-German relations, and on the other hand, it deals with the attitude of the French people towards the current migration situation, including the activities undertaken by the French administration.

Firstly, the migration crisis influenced the change in the discourse on immigration and immigrants in France, broadening the topic to include European and international aspects. Secondly, it became a comfortable means for French leaders to underline the leading role of France, next to Germany, in creation of common solutions to the crisis. Thirdly, the evolution of the French attitude towards European and German proposals (mainly the system of immigrants' relocation) may suggest that there is a willingness to remain in agreement with the social reception of the current crisis among the French. This can also be perceived as the beginning of the French election campaign which takes place before the upcoming presidential election.